

børn. — 27 Octobr. kom capitain Gersdorf til Wig. — 19 Decembr. kom Gerdt Junger oc blef om vinteren.

Hans Hansen Rosencreutz.

Af G. L. Wad.

Om den Mand, hvis Navn staar over disse Linier, har man hidtil vidst grumme lidt, og dog er hans Liv ikke uden Interesse, saa vist som det har sin Tiltrækning at følge de Mænds Skjæbne, som den unge Enevælde kaldte frem til en større Virksomhed, end deres Fødsel kunde give dem Forhaabning om, hvad enten det nu var Vedkommendes Dygtighed eller andre Omstændigheder der hævede dem. Rosencreutz hører ikke til de mærkeligste, om han end synes at have været en Mand med gode Evner og betydelig Dygtighed, og jeg vilde næppe være falden paa at beskjæftige mig med ham, hvis jeg ikke havde faaet Opfordring til at skrive en halv Side om ham i „Dansk biografisk Lexikon“. Jeg blev da nødsaget til at se at finde hans Spor; et heldigt Tilfælde vilde, at Skiftet efter ham, der findes i Provindsarchivet for Sjælland¹⁾, indeholdt meget mere om ham, end Skifteacter i Almindelighed gjemme, og væsentlig af disse Papirer uddrog jeg de følgende biografiske Notitser.

Hans Hansen, som Rosencreutz oprindelig hed, var født omtr. 1644 og maaske en Skaaning; i alt Fald sees han at have begyndt sin Carriere i Tjeneste hos Hr. Knud Ulfeldt til Svenstrup i Skaane; Ulfeldt „befordrede hannem i adskillige smaa Krigsbestillinger, i hvilke han overalt indtil den sal. Herres Død — Ulfeldt faldt i Kampen ved Sibberup i Skaane 22. Sept. 1657 — er medtagen udi adskillige Krigsoccassjoner i Skaane.“ Siden deltog Hans Hansen i Kjøbenhavns Forsvar og i Slaget ved Nyborg. Efter Fredsslutningen tjente han først i Skriverstuen paa Mariager Kloster og kom derefter i Tjeneste hos Gehejmerraad Holger Vind til Gundestrup, der først brugte ham

¹⁾ Hofrettens Archiv, Ordinære Boer.

som sin Haandskriver og siden som Ridefoged og Forvalter baade paa sine egne og andre Sædegaarde, som han bestyrede. Efter syv Aars Tjeneste til sin Herres fuldkomne Tilfredshed fik Hans Hansen paa Anbefaling af Vind, der som Skatmester var Præsæs for Rentekammeret eller Skatkammercollegiet, som det da hed, en Plads i dette som Registrator, vistnok i 1669, i alt Fald inden Kong Frederik III.s Død. Allerede fra 1. Maj 1670 udnævntes han til Renteskriver¹⁾ med Bestalling af 20. Sept. s. A.; hans aarlige Løn var 300 Rd. Den 14. Juni 1670 gav Vind ham Kvittants for hans Regnskaber som Godsforvalter.

Den 1. Juni 1671 stod i Kjøbenhavn Hans Hansens Bryllup med den flere Aar ældre Elisabeth Evertsdatte, om hvis Herkomst Intet vides; hun var født ved Güstrow i Meklenborg 24. Juni 1637²⁾. Da deres Ægteskab var barnløst, oprettede de 1. Febr. 1676 gjensidigt Testamente (kgl. conf. 8. s. Md.).

I den skaanske Krig blev Hans Hansen i det mindste een Gang sendt med Depecher til Kongen, der opholdt sig ved Hovedkvarteret i Skaane, som Generalcommissariatets Pas af 9. Juni 1677 viser. Alt tyder paa, at han har gjort saa god Fyldest i sin Tjeneste, at han vedligeholdt sin mægtige Patrons, Holger Vinds, Yndest; og denne kunde han utvivlsomt takke for, at han 23. Juli 1677 — Bestallingen er underskrevet i Landskrone — udnævntes til Commissarius og Bogholder i Norge, d. v. s. Krigscommissarius og Bogholder for den norske Hær, med Tilsagn om desuden at succedere Zahl- og Proviantcommissarius Dominicus Brouman. Hans Løn skulde være 600 Rd. foruden 400 Rd. til tvende Skrivere, Blæk og Papir. Af sin Løn som Renteskriver havde han endnu 594 Rd. 95 β til Gode, som han fik Anvisning paa at søge hos Enken efter Amtsskriveren i Trondhjem Iver Baltzersen, efter hvis Regnskaber Skatkammeret havde omtr. 800 Rd. at fordrø. Et Par Aar efter forfremmedes Hans

¹⁾ Kringelbach, Den dske civ. Centraladministrations Embedsetat 1660—1848, S. 279.

²⁾ Pontoppidan, Marmoræ Dan. I, 96. — Bryllupsdigt af Cl. Bang (Bibl. Dan. III, 1147). Hun havde en Søster, Catharine, hvis Datter Elisabeth Marie blev gift med Peter Ludvig Münch, Acciseskriver ved Vesterport.

Hansen til Landcommissarius søndenfjelds (Bestalling 30. Dec. 1679). I Begyndelsen af 1680 var han i Kjøbenhavn (Rejsepas 5. Jan.) efter kgl. Ordre, rejsende over Land med Breve og Penge, og fra denne Rejse medbragte han et nyt Bevis paa Kongens Naade, idet han 4. Juni s. A. fik „Rang udi Sæde og Gang med andre Vores Landcommissarier, eftersom de ere komne udi Chargen til“, d. v. s. Rang næstefters Assessorerne i Kammercollegiet. I Slutningen af 1681 (Pas 4. Oct.) havde Hans Hansen atter Befaling til at komme til Kjøbenhavn, hvor hans Ophold vistnok har strakt sig over længere Tid; thi den 21. Marts 1682 aflagde han i Zahlkammeret Regnskab for de Summer, han havde oppebaaret fra 1. Nov. 1677 til 1. Jan. 1681 af Told- og Convoj-Penge, Tjære- og Trælast-Tiende, adskillige Slags Skatter af Stiftamtsskriverne, Kjøbstæderne og Gejstligheden, af den 1680 paabudne Prindsessestyr og Indskuddet til det vestindiske Compagni af de civile Betjentes Løn samt Karosseskatten (Kvittants 2. Maj 1682). Under sit Ophold i Danmark erhvervede han desuden 14. Febr. 1682¹⁾ kgl. Confirmation paa nogle Skjøder og Christiania Magistrats Tilstaaelse paa en Have og nogle Stykker Jord udenfor Christiania, som han havde tilforhandlet sig „for at være des nærmere ved Haanden til Vores Tjeneste at befordre“. Samme Aar steg Hans Hansen til Overkrigscommissarius i Norge (Bestalling 21. Maj 1682) med en aarlig Løn af 1000 Rd. og Rang som Oberst; som saadan havde han Ledelsen af Hærens Intendantur, Indkvarteringen og Mønstringerne, hvortil kom Tilsyn med Proviant- og Ammunitionsforvalterne i Fæstningerne m. m., et vistnok ret besværligt Embede, der maatte medføre idelige Rejser i det uvejsomme Land; 1688 og 1691 vides han saaledes at have været i Trondhjem²⁾.

I 1686 var Hans Hansen atter efter kgl. Ordre i Danmark (Pas 30. Jan.), formentlig største Delen af Aaret, da hans Pas ved Tilbagerejsen er udstedt 11. Dec. s. A. Ogsaa dette Ophold i Hovedstaden var ham til Gavn, idet han 24. Dec. s. A. erhvervede Vaabenbrev med Tilnavnet *Rosencreutz*.

¹⁾ Norske Registre.

²⁾ Personalhist. Tidsskr. 3. R. III, 268, 271.

I Aaret 1689 (Bestalling 21. Dec.) fik Rosencreutz endnu et Embede at varetage, nemlig som Bergraad ved det søndenfjelds Overbergamt; snart efter (7. Marts 1690) fik han Titel af Justitsraad. Et Par Aar senere syntes det, som om Rosencreutz skulde fjernes fra Overkrigscommissair-Embedet; thi ved kgl. Rescript 4. Juni 1692 meddeltes det ham, at Kongen havde overdraget Kammerraad Johan Hieronimus Hoffman hans Krigscommissarii Forretninger i Norge; Rosencreutz var den Gang i Kjøbenhavn, thi Generalcommissariatets Meddelelse om Forandringen, dat. 11. Juni 1692, har hans Paategning: „tilhødkommen d. 13. Junij 1692 ved Commissariat Buddet“; Rescriptet havde han først modtaget Dagen før „ved Hr. Cammerraad Hofmans liden Dreng“. Imidlertid blev Forandringen til Intet; thi 4. Juli bragte Krigscancelliets Bud ham en ny Kgl. Skrivelse af 2. s. M., hvori det meddeltes ham, at Kongen havde funden for godt at lade Hoffman forblive i Jylland og igjen overdrage Rosencreutz Overkrigscommissarii Forretninger indtil videre. Men dette „indtil videre“ har kun varet meget kort; i Kongens militaire Haandbog for 1693 staar Pladsen som Overkrigscommissair aaben, og 1694 anføres Hoffman som saadan. Rosencreutz maa have tabt Kongens Naade; selv udtaler han 1699, at han nu paa syv Aars Tid (dog ikke formedelst Udyd eller nogen i ringeste Maader begangen Faute, men alene fordi han af al Magt har stræbt efter at gjøre Kongen den Tjeneste, hans Ed og allerunderdanigste Skyldighed af ham fordrede) af sine alt for mægtige Fjender og Misundere er sat til Side, og derfor har maattet retirere sig til de fattige Vilkaar, saadan hans haarde Skjæbne gav ham Anledning til. Denne Hjertelættelse forekommer i en i mange Henseender interessant og velskreven „Relation om Norges Riges itzige Tilstand“, som Rosencreutz Mikkelsdag 1699 efter Befaling indleverede til den nye Konge, Frederik IV¹⁾, der maa have haft gode Tanker om

¹⁾ Trykt i Budstikken IV. En Beretning af Rosencreutz om de norske Fæstningers Tilstand m. v. 1689 er trykt hos Riegels, Fierde Friderichs Hist. I, 788 ff. — I Rigsarchivets 1. Afdeling haves 3 haandskrevne Bind, indeholdende Danmarks Matrikel, offereret Christian V af R. 1690.

Mandens Dygtighed og i Fald ikke har lyttet til hans Fjenders Bagtalelse, hvem saa disse have været. Thi meget snart kaldedes han igjen til Statens Tjeneste. Efterat han 9. Jan. 1700 havde faaet Etatsraads Titel, udnævntes han 20. s. Md. til Deputeret ved Finantserne¹⁾ sammen med Gehejmeraaderne Knud Thott og C. Gensch v. Breitenau; da Kongen senere rejste til Hertugdømmerne, fik han tilligemed andre høje Regerings-Embedsmænd Sæde blandt de Committerede paa Raadstuen for Kjøbenhavns Slot, der skulde varetage Hs. Majestæts Tjeneste under hans Fraværelse (21. Maj 1700)²⁾. I et Par Commissioner af mindre Betydning havde han Sæde 1701³⁾. Men ikke mange Aar kunde Rosencreutz varetage sit nye og vigtige Embede; Alderen gjorde sin Ret gjældende, og paa Grund af Sygdom fik han 11. Jan. 1707 sin Afsked med en aarlig Pension af 1000 Rd. Han havde gjerne seet, at det hvide Baand fulgte med Afskeden; hvis han virkelig har indgivet den Ansøgning derom, som her meddeles efter hans egenhændige Concept, saa hjalp den i hvert Fald ikke. Den lyder saaledes:

Stormægtigste Arvekonge, allernaadigste Konge og Herre!

Dersom Deres Kgl. Majestæt ret allerunderdanigst blev foredraget, med hvad Devotion og Hjertens Lydighed og Taksigelse jeg har aabnet Ds. Kgl. Majestæts allernaadigste Befaling, dat. den 12. hujus, er jeg allerunderdanigst forsikret, at D. K. M. ingenlunde skulde fortryde paa end den ringeste Naade, D. K. M. for mig haft haver, og som denne sidste overgaar alt det forrige, saa finder jeg mig saa accableret, at jeg ikke kan udgrunde, med hvad Veltalenhed, Tak og allerunderdanigste Ærbødighed jeg saadan stor Kongelig Naade skal kunne udbrede. Allernaadigste Konge og Herre! dersom jeg maatte lægge mig ned i Støvet at kysse Eders Kgl. Majestæts Fødders Trin, vilde jeg med et fornøjet Hjerte gjerne gjøre det; og ihvorvel jeg

¹⁾ Det var ikke ganske billigt at faa to saadanne Udnævnelser paa een Gang; thi hver Bestalling kostede 80 Rd.

²⁾ Ny danske Mag. III, 100 ff.

³⁾ Kjøbenhavns Diplomatarium VII, 638, 641.

haver min Afsked fra Rentekammeret, saa skal jeg dog ikke underlade stedse at ønske, at det maa gaa Eders Kgl. Majestæts høje Tjeneste vel, og ikke underlade endnu at gjøre E. K. M. al den Tjeneste, mig muligt er, og hvad E. K. M. mig allernaadigst vil anfortro. Thi Hoved og Hjerte, Gud ske Lov, er endnu i en brugbar Stand, saa Lemmerne ikkun af mine 47 Aars Tjeneste og uafsladlige Travailler alene ere corrumperede. Og som E. K. M. allerede haver bevist mig mere end Kongelig Naade, saa jeg vel skulde undse mig allerunderdanigst at begjære noget ydermere, men som jeg vemodig maa beklage, at Ordene fast i alle Kroer og Vinhuse her i Byen gaa, ligesom jeg som en udygtig og forslidt Møllehest skulde være kasseret af Tjenesten, da som jeg allerunderdanigst kan fremstille mange Exempler, at højlovlige Konger dennem, som med Kongelig Naade saaledes er forløvet af saadanne Charger, igjen med andet Æretegn ere beprydede, og som det er det eneste, jeg alle mine Dage har tjent for og efterstræbet, thi alt andet maa jeg i Døden efterlade, men dette eneste følger med i Graven. Deres Kongl. Majestæts Hr. Fader, salig og højlovlig Ihukommelse, gav mig Skjold og Hjelm, vilde E. K. M. nu af Naade give mig det hvide Baand, saa dør jeg fornøjelig. Den store Gud, som er alle gode Gjerningers Belønnere, vil med Millioner Kongelig Ære og Velsignelser igjen bepryde E. K. Majestæts høje Kongelige Person og det Kongelige Arvehus, og jeg til mit yderste Aandedræt uafsladelig at forblive, Stormægtigste

Kjøbenhavn den 15. Jan. 1707.

Et Aars Tid efter døde han, 15. Febr. 1708, 64 Aar gammel, paa Tybjerggaard, hvor han og hans Hustru vare i Besøg hos Margrethe Wilders, Frederik Werdelmans Enke, en Dame, der skyldte ham megen Erkjendtlighed for den Støtte, han i vanskelige Tider havde ydet hende, saaledes til Tybjerggaards Opbyggelse.

Rosencreutz blev begravet i St. Nicolai Kirke under et prægtigt Epitaphium, der var udført af Christian Nerger for 250 Rd. ifølge Contract af 20. Juni 1697. Til Gravstedets Vedligeholdelse

havde han legeret Kirkens Betjente 500 Rd. Kroner¹⁾. Til St. Nicolai danske Skole lovede han 100 Rd.; men uagtet Skolens Tilsynsmænd mangfoldige Gange mindede hans Enke om Løftets Indfrielse, lykkedes det dem ikke at faa Pengene udbetalte, og i Boet var Intet at faa.

Han havde i Kjøbenhavn en Lejlighed i Mad. Werdelmans Gaard paa Kjøbmagergade, og i nogle Aar boede han om Sommeren paa Kjøbenhavns Ladegaard²⁾, som han havde forpagtet ved Contract af 17. Aug. 1700; denne udløb 1. Maj 1707, og han tog da Ophold paa en Gaard, han havde kjøbt i Frederiksberg By. Han efterlod sig et meget solidt Indbo, bl. a. over 700 Bøger i forskellige Fag og Sprog; hvad der mest falder i Øjnene paa Listen over hans Efterladenskaber, er en uhyre Mængde Gangklæder og Vaaben.

Efter sin Mands Død havde Fru Rosencreutz mange Besværigheder og maatte bl. a. udholde en Proces med Arvingerne efter Madame Werdelman, der ogsaa døde 1708. Hun boede nogle Aar i Gaarden paa Frederiksberg, men havde Vanskelighed ved i sin høje Alderdom og Svagelighed at styre sine Sager, hvorfor en Broder til Rosencreutz, Voldmester Adam Hansen Tralov³⁾, der frygtede for, at der Intet skulde blive til overs,

¹⁾ Hofman, Fund. IX, 274 f. Indskriften paa Epitaphiet i Marm. Dan. I, 95 f. I Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn 1808, Till. til Nr. 45 (15. Marts) læses: „I disse Dage bleve Artilleriets Hospitalsvogne henflyttede i den afbrændte Nicolai Kirke, som ved denne Lejlighed blev gjort ryddelig. De Benrader, der laa adspredte omkring, bleve samlede i 5 til 6 Kister. I et stort Gravmæle bag Alteret fandtes Hans Rosencreutzes Lig, der formodentlig havde været balsameret, temmelig ubeskadiget. Det saa omtrent ud som en Mumie.“

²⁾ Jfr. Eberlin, Frederiksberg S. 17.

³⁾ Rosencreutz kaldes, inden han fik dette Navn, Hans Hansen; kun i hans Bestalling som Landcommissarius tilføjes Navnet Tralou. Hans Broder Adam Tralov (Tralou, Trallou) omtales hos O. Nielsen, Kjøbenhavns Hist. og Beskr. VI, 269 — hvor han kaldes Trællov — som Ejer af en Have, formentlig ogsaa Beværtningssted, ved Ravnsborg, hvilken Have kaldes Mester Adams Have. I Supplik af 1720, der i Afskrift er bilagt Skiftet efter Fru Rosencreutz, fortæller Mester Adam, at han har tjent Kongerne i 54 Aar. først ved Militien, siden som Gartner paa Hirschholm og Koldinghus og endelig som Vold- og Plantagemester i Kjøbenhavn og imidlertid har haft store Skadeslidelser, først ved den ulykkelige Ildebrand

naar han ifølge det ovfr. omtalte Testamente skulde tage Arv efter hende, fik udvirket en Kongl. Ordre til Hofretten (21. Dec. 1709¹⁾) om at forordne hende en Curator. Sine sidste Aar tilbragte hun i St. Nicolai lidet Kirkestræde, hvor hun havde lejet sig ind hos en Vintapper Andreas Kaarsberg; han og hans ganske Hus gik hende med stor Møjsommelighed til Haande i hendes Misere og Alderdoms Svaghed, udtalte han i et Brev til Skiffteretten og tilføjede, at hun „ikke mere end et umyndigt Barn kunde redde sig selv.“ Han synes i det hele at have været god mod hende og især at have forsynet hende rigeligt med Vin. Disse Aar have været kummerlige nok for den gamle Kone, der nu sad fattig og hjælpeløs i sit tarvelige Værelse, hvis Væg kun oplivedes af tvende Malerier, det ene: den salig Herres Portrait, vurderet til 1 $\frac{1}{2}$, det andet: „et Bacchanal Skilderi“, vurderet til 3 $\frac{1}{2}$; hendes eneste Bog var Brochmands Hus-Postil. Omsider døde hun 3. April 1718 (Kl. 11 Nat); hendes Bo viste sig knap at strække til de privilegerede Creditors Betaling. Hvor reduceret hun var, viser den Omstændighed, at Rosencreutz's „Nobilitationsbrev“, som fandtes efter hende, manglede Seglet med tilhørende Sølvkapsel, som hun naturligvis havde solgt.

Hvorledes hendes Character har været, er ikke godt at sige; men saa meget er vist, at hun og hendes Mand ikke levede godt sammen. Et Brev, som Rosencreutz skrev fra Kjøbenhavn 22. Jan. 1702 til Næstved Magistrat, fører os ind i ægteskabelige Calamiteter, om hvis videre Udvikling Skifteacterne Intel oplyse. Han skriver saaledes:

Ædle og velvise Borgemester og Raad!

Jeg indstiller det til Gud og alle retskafne, upartiske. ærbare Mennesker om min uartige Hustru Lisbeth Evertsdatter, som jeg med mit Gods og Bo af visse Aarsager haver efterladt mig i

paa Ravnsholm, som ham ved en Morian, der efter Christian V.s aller-naadigste Behag blev oplært i Fyrværkeriet, ved Exercits med Sværmeres eller Raketers Opkastelse er bleven paaført, hvorved hans Hus og Ejendom oprændte o. s. v. — En anden Broder til Rosencreutz var Samuel Hansen Tralov i Holmestrand.

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

Deres gode By, gjør vel derudi, at hun ikke alene lever et irregulier Levnet med Fylder og Drukkenskab, men endog hemmelig og aabenbare som en utro Kvinde lader forføre og forkomme mit Gods, hvorudi jeg selv har attraperet hender, men endog foruden at jeg rigtig og forud lader betale hender to hundrede slette Daler, som jeg til hendes Fornødenhed aarligen har ordineret hende, endda optager og sætter mig i Gjæld, med mere hendes onde Forhold imod mig, som jeg med allerstørste Taalmodighed i fulde tredive Aar haver overbaaren. Da som jeg nu finder mig af saadan Ondskab og Utaknemmelighed ganske overlastet, saa haver jeg maat resolve til dette (som den almægtige Gud veed, sker saa nødvendig som at gaa til min Død) at erklære mig imod bemeldte min uartige Hustru Lisbeth Everts-datter saaledes: 1. at jeg respective og venlig vil have ombedet Alle og Enhver i Næstved, Lille Næstved og der omkring boende og alle Andre, som haver Heste og Vogn og kører enten velvillig eller og for Betaling, under hvad Prætext og Skin det og have kan, at de ikke understaa sig at befatte sig med bemeldte min uartige Hustru eller mit Bo eller Gods, lidet eller stor, hender eller noget deraf hemmelig eller aabenbare, ved Nat eller Dag, Tid eller Time at forflytte, bortkjøre, forføre eller fra min Bolig hortvende, saafremt de ikke vil lide Tiltale derfor som de, der omgaas med Uhjemmelt eller Tyveri, thi saa længe jeg lever bør Ingen uden jeg selv gouvernøre mine domestici Sager; 2. vil jeg respective og venlig have ombedet Alle og Enhver, som haver nogen Handel eller Vandel i Næstved, at de ikke enten i Consideration for min Skyld eller noget Henseende til Andet, hvad det og være maatte, laaner eller borger bemeldte min uartige Hustru Lisbeth Everts-datter noget, men, hvis hun behøver, det at lade betale med bare Penge, saafremt de ikke vil lide Skade for Hjemgjæld; thi jeg er hender i saa Maader ikke noget gestændig. Og paa det denne min Declaration og Begjæring maa naa sit rette Laab og Virkning, er jeg tjenstvilligst begjærende, at Deres Velvisheder vil tilstede, at dette for første holdende Session paa Næstved Bys Raadstue og Byting maa oplæses, men og i Deres Raadstue- og Bytings-Protokol Ord

fra Ord indføres, paaskrives og mig igjen tilstilles. Jeg er igjen villig til Deres Tjeneste, saasom jeg forbliver, ædle og velvise Borgemester og Raad, Deres tjenstberedvilligste Tjener H. Rosencreutz.

Kjøbenhavn den 22. Januari 1702.

Denne Declaration ledsagedes af en Skrivelse til en Raadmand i Næstved, som han indstændig beder lade den publicere „thi mig er berettiget, at hun paany har pakket en Føring sammen og vil rejse; værer derfor min tro Ven og forhindrer det; Sr. Christen Olsen kan lettelig bestille det ved Consumptions Betjentene, at hun hverken ved Nat eller Dag kan komme af Byen; jeg skal ordinere dem en redelig Drikkepenge derfor, saa at naar de attrapere hende, følge de hende lige tilbage og sætter hende af med, hvis hun haver med at fare. Jeg skulde skrive vidtløftigere herom, men min Svaghed, et tungt Sind og den Ubillighed, den uartige Kvinde tilføjer mig, vil ikke tillade mig mere end at bede hilse“ o. s. v.

Gaver til Samfundets Bibliothek.

Samfundet har modtaget fra:

Skolebestyrer B. E. Bendixen, Bergen: Skrifter udgivne af Bergens historiske Forening, Nr. 5. Bergen 1899.

Jægermester C. E. A. Schøller: Familien Leschly i Danmark og Norge. Aarhus 1899.